

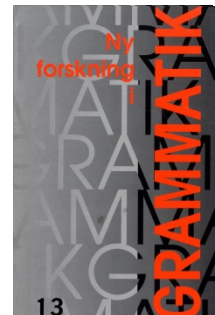
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Kausativalternationen i spansk i et typologisk og kognitivt perspektiv

Forfatter: Henriette Balieu

Kilde: P. Durst-Andersen, L. Falster Jakobsen, H. Jansen, J. Pedersen & E. Strudsholm (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 13, 2006, s. 7-24

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet. 2006

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Kausativalternationen i spansk i et typologisk og kognitivt perspektiv

Henriette Balieu

1. Indledning

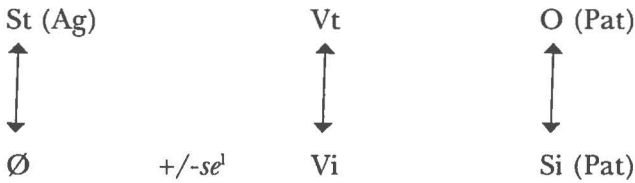
Ved kausativalternation forstår man et verbum, der alternerer mellem transitiv (Vt) og intransitiv konstruktion (Vi) uden nogen morfologiske ændringer. Det nominalsyntaxme, der fungerer som transitivt objekt (O), er identisk med det nominalsyntaxme, der fungerer som intransitivt subjekt (Si), mens det oprindelige transitive subjekt (St) udelades i den intransitive konstruktion, som eksempel (1a) og (1b) fra spansk viser:

- (1a) Pedro(St) rompió(Vt) el vaso(O).
'Pedro slog glasset i stykker'
(1b) El vaso(Si) se rompió(Vi).
'Glasset gik i stykker'

Alternationen findes også i andre sprog, blandt andet engelsk, jf. eksempel (2a) og (2b), og fransk, jf. eksempel (3a) og (3b):

- (2a) John(St) broke(Vt) the glass(O).
'John slog glasset i stykker'
(2b) The glass(Si) broke(Vi).
'Glasset gik i stykker'
(3a) Paul(St) casse(Vt) la branche(O).
'Paul knækker grenen'
(3b) La branche(Si) casse(Vi).
'Grenen knækker' (Rothenberg 1974: 130)

Skematisk kan kausativalternationen opsummeres som i figur 1:

Figur 1

Semantisk beskriver de to konstruktioner i alternationen samme form for situation som henholdsvis kausativ (transitiv) og inkausativ (intransitiv), men der underforstås **ikke** en agent i den intransitive udgave.² Desuden udfylder det intransitive subjekt/det transitive objekt samme semantiske rolle (patient) i forhold til verbet ligesom resultatet af handlingen er det samme i de to varianter.

De spørgsmål, der melder sig i forbindelse med alternationen, er følgende:

- Hvordan kan det være, at de verber, der tillader alternationen tværsprogligt, har samme betydninger og dermed betegner de samme situationer?
- Hvorfor er netop disse verber i stand til at indgå i alternationen? Hvilke træk gør dem i stand til at fungere både transitivt og intransitivt uden nogen morfologiske ændringer?
- Hvorfor forekommer det reflexive pronomener *se* i nogle intransitive varianter af alternationen i spansk? Hvad er den semantiske forskel på den intransitive konstruktion med og uden *se*?

-
1. Det reflexive pronomener *se* forekommer i alternationen i bl.a. spansk og fransk og er ofte, men ikke altid, obligatorisk. Jeg vil senere (2.2. og 2.3.) gennemgå nogle bud på, hvilke faktorer der betinger forekomsten. Jeg har valgt at kalde det et reflexivt pronomener for at holde min terminologi så neutral som muligt. Pronominet har forskellige funktioner i spansk, blandt andet passiv, men da jeg ikke har fastlagt, hvad dets funktion er i kausativalternationen, kalder jeg det altså reflexivt, da det må siges at være dets grundlæggende funktion.
  2. Dette er et vigtigt kriterium for at kunne adskille kausativalternationen fra lignende alternationer som fx passiv, der jo også grundlæggende beskriver samme form for situation med og uden agent, men hvor der **altid** underforstås en agent i den passive variant af alternationen, fx *Bilen blev stjålet* (underforstået: *af nogen*).

Jeg vil i denne artikel argumentere for, at disse spørgsmål med fordel kan besvares ved at anskue kausativalternationen i et kognitivt og typologisk perspektiv.

2. Traditionelle beskrivelser af alternationen i spansk, fransk og engelsk

Kausativalternationen er behandlet grundigt specielt i fransk og engelsk, men også i spansk.³ Den følgende karakteristik af alternationen og verberne, der indgår i den, gælder alle tre sprog, idet de fleste træk er gennemgående i beskrivelserne uafhængigt af, hvilket sprog de beskæftiger sig med.

2.1. Verballeksemerne i spansk, fransk og engelsk

For både spansk, fransk og engelsk gælder det, at de verber, der indgår i alternationen, udgøres af tre grupper:

- Uafledte verber, fx det franske verbum *casser* 'knække'/'brække' (Herslund & Sørensen 1987: 89).
- Verber afledt af adjektiver, fx det engelske *redden* 'rødme'/'gøre rød' afledt af adjektivet *red* 'rød' (Levin 1993: 240-248).
- I spansk og fransk eksisterer desuden verber afledt af substantiver, fx det spanske verbum *cristalizar* 'krystallisere' afledt af substantivet *cristal* 'glas'/'krystal' (Mendikoetxea 1999: 1588).⁴

Både substantiv- og adjektivaflødte verber indikerer, at det intransitive subjekt/det transitive objekt tilegner sig den kvalitet adjektivet/substantivet denoterer.

Desuden tilhører verberne i alle tre sprog gruppen af inakkusative verber, det vil sige intransitive verber, hvis subjekt semantisk og syntaktisk minder mere om et objekt, selv om de ikke har kasus akkusativ (deraf

---

3. Udover spansk har jeg valgt at fokusere på engelsk og fransk, da der er skrevet meget om alternationen i disse sprog, og fordi de er fra samme sprogfamilie som spansk (indoeuropæisk) og derfor vil kunne hjælpe til at belyse aspekter, som måske ikke er beskrevet i litteraturen om kausativalternationen i spansk.

4. Denne type er ikke nævnt eksplicit i beskrivelserne af alternationen i engelsk.

navnet) jf. Mendikoetxea (1999: 1579-1580), Levin & Rappaport Hovav (1995: 31) og Labelle (1990: 305).⁵

I fransk klassificeres verberne desuden som aktionsverber, fx *casser* 'knække'/'brække'. Endelig klassificeres nogle få som aktivitetsverber, det drejer sig primært om madlavningsverber, fx *frîre* 'stege' (Herslund 1996: 235).

Der er stor uenighed blandt lingvisterne om en eventuel afledningsrelation og -retning mellem de to former af verberne/strukturerne. Hvis man ser på engelsk, mener fx Levin & Rappaport Hovav (1995: 86) således, at det er den transitive brug af verbet, der er den grundlæggende, idet den form har færre selektionelle restriktioner end den intransitive, jf. eksempel (4a) og (4b):

- (4a) He broke his promise/the contract/the world record.
 'Han brød sit løfte/kontrakten/verdensrekorden'
- (4b) *His promise/the contract/the world record broke
 '*Hans løfte/kontrakten/verdensrekorden brød' (Levin & Rappaport Hovav 1995: 85)

Comrie (1985: 375) er af samme opfattelse og kalder alternationen antikausativ. Haspelmath (1993), der beskæftiger sig med kausativalternationen ud fra en typologisk tilgang, mener også, at tendensen i europæiske sprog er, at det transitive verbum danner udgangspunkt for det intransitive. Dog nævner han, at hvis formerne er identiske (som i kausativalternationen), er der ingen afledningsretning. Lemmens (1998) mener heller ikke, at den ene brug kan afledes af den anden. Endelig mener Keyser & Roeper (1984: 386), at verberne basalt er intransitive, uden at de begrundet denne opfattelse. Samme billede tegner sig, hvis man ser på beskrivelser af de andre sprog.

For at opsummere kan man sige, at der er en del lighedspunkter spansk, fransk og engelsk imellem med hensyn til, hvilke ordklasser der danner udgangspunkt for de verber, der indgår i alternationen,

---

5. Dette kan blandt andet afgøres af en række tests, se fx Perlmutter (1978), hvor termen første gang bruges.

nemlig både substantiver og adjektiver. Desuden findes der uafledte verber.

Samtidig er der for alle tre sprog uenighed om, hvilken form/brug af verbet der er den grundlæggende.

2.2. *Manifestation af kausativalternationen i engelsk, spansk og fransk*

Kausativalternationen har færre måder at manifestere sig på i engelsk end i spansk og fransk, hvilket skyldes det refleksive pronomen *se*, der optræder i nogle intransitive konstruktioner i de to sidstnævnte sprog.

I engelsk findes alternationen kun mellem transitiv og intransitiv struktur som i eksempel (5a) og (5b):

- (5a) John broke the glass.
       'John slog glasset i stykker'
 (5b) The glass broke.
       'Glasset gik i stykker'

På spansk udelukker nogle verber *se* i den intransitive udgave og manifestationen ligner da den engelske:

- (6a) Pedro hierve el agua.
       'Pedro koger vandet'
 (6b) El agua hierve.
       'Vandet koger'

Andre verber kræver *se* som i eksempel (7a) og (7b):

- (7a) Pedro rompió el vaso.
       'Pedro slog glasset i stykker'
 (7b) El vaso se rompió.
       'Glasset gik i stykker'

Atter andre verber har både en intransitiv udgave med og uden *se*. Det er dog kun udgaven med pronominet, der alternerer:

- (8a) La lejía ha aclarado el jersey.
 ‘Kloren har bleget trøjen’
- (8b) El jersey se ha aclarado por sí solo.
 ‘Trøjen er blevet lysere af sig selv’
- (8c) El día ha aclarado.
 Lit.: ‘Dagen er klaret op’
 ‘Det er klaret op/lysnet’ (Mendikoetxea 1999: 1599)

Fransk har ligesom spansk verber, der kun tillader alternationen uden *se* jf. eksempel (9a) og (9b):

- (9a) Il réussit son coup.
 ‘Han lykkes med sit forehavende’
- (9b) Son coup réussit.
 ‘Hans forehavende lykkes’ (Lagane 1967: 25)

Desuden findes der i fransk verber som, hvis subjektsreferenten inhærent har de egenskaber, der er nødvendige for, at handlingen kan forløbe, forekommer uden *se*:

- (10a) Il réduit la sauce.
 ‘Han koger sovsen ind’
- (10b) La sauce réduit.
 ‘Sovsen koger ind’ (Lagane 1967: 26)

Her er det sovsens naturlige/inhærente egenskaber, der gør, at den koger ind.

De samme verber kræver derimod *se*, hvis subjektsreferenten ikke har de inhærente træk, der er nødvendige for, at den handling, verbet betegner, kan forløbe af sig selv:

- (11a) Il réduit ses frais.
 ‘Han reducerer sine udgifter’
- (11b) Ses frais se réduisent.
 ‘Hans udgifter reduceres’ (Lagane 1967: 26)

Udgifter har, i modsætning til sovs, ikke en naturlig tilbøjelighed til at blive mindre.

Endelig eksisterer der i fransk verber, som kan forekomme med og uden *se* uafhængigt af, hvad subjektet refererer til og hvilke egenskaber det har:

(12a) Claude caramélise le sucre.

‘Claude karamelliserer sukkeret’

(12b) Le sucre (se) caramélise.

‘Sukkeret karamelliserer’ (Herslund & Sørensen 1987: 86)

Hvis *se*'s funktion er at angive, at subjektsreferenten ikke har de inhærente egenskaber, der skal til for, at handlingen kan forløbe af sig selv, må der i eksempel (12a) og (12b) være tale om verber, der tillader, at den talende kan konceptualisere/fremstille subjektsreferenten som enten i besiddelse af de egenskaber, der skal til for, at situationen kan forløbe af sig selv (*-se*) eller det modsatte (*+se*).

Kausativalternationen har altså i spansk og fransk flere forskellige måder at manifestere sig på intransitivt. Jeg vil vende tilbage til diskussionen af dette aspekt under 3.

2.3. *Kausativalternationens semantik*

Ligesom med leksemerne og syntaksen kan også kausativalternationens semantik beskrives samlet for spansk, fransk og engelsk, dog igen med forbehold for det refleksive pronomens indflydelse i spansk og fransk. Beskrivelsen af de to intransitive strukturer med og uden *se* gælder således udelukkende spansk og fransk, da distinktionen kun eksisterer i disse sprog. Den engelske intransitive variant er derimod blot en inkausativ modpart til den transitive kausative struktur og derfor ikke så interessant i denne sammenhæng.

Den transitive struktur angiver en direkte kausativ relation mellem årsag/agent og patient.⁶ Agenten forårsager en ændring enten i patientens tilstand, fx det spanske verbum *romper* ‘slå i stykker’, eller position/placering, fx de spanske verber *abrir* ‘åbne’ eller *mover* ‘flytte’ (Herslund

6. I modsætning til hvad der er tilfældet ved en perifrastisk kausativ med et hjælpeverb, fx det engelske *make* ‘gøre’/‘få til’ + infinitiv, som altid indikerer en afstand i tid og/eller rum mellem årsag/agent og patient.

1997: 153-154) (Eksemplerne er mine). I eksempel (13) agerer Juan direkte på døren for at åbne den:

- (13) Juan abre la puerta.
 'Juan åbner døren'

Begge de intransitive varianter af alternationen er inkausative modstykker til den transitive kausative struktur. I den intransitive konstruktion uden *se* ses årsagen til handlingen som nævnt under 2.2. som intern, dvs. udelukkende som et resultat af subjektsreferentens inhærente egenskaber (Herslund 1996: 36). Situationen bliver følgelig ofte fortolket som spontan:

- (14) El agua hierve.
 'Vandet koger'

I konstruktionen med det reflexive pronomeren *se* har subjektsreferenten som tidligere nævnt ikke de inhærente kvaliteter, der tillader, at handlingen kan forløbe af sig selv, hvilket medfører en læsning af situationen som fremkaldt af en ekstern årsag (Herslund 1997: 124):

- (15) La puerta se abre.
 'Døren går op'

Afsluttende kan man sige, at kausativalternationen giver den talende mulighed for at fremhæve enten agenten (transitiv) eller patienten (intransitiv) og således anskue samme form for situation fra to synspunkter.

Der eksisterer altså udover kontrasten transitiv/kausativ ↔ intransitiv/inkausativ i alle tre sprog, i spansk og fransk en yderligere distinktion, nemlig mellem de to intransitive strukturer med og uden det reflexive pronomeren *se*. Forekomsten afhænger ifølge de traditionelle beskrivelser af, om subjektsreferenten inhærent besidder de kvaliteter, der gør, at handlingen kan forløbe af sig selv (*-se*) eller om det modsatte er tilfældet (*+se*). Men er den forskel så tydelig?

3. Diskussion

3.1. Forekomsten af *se* i kausativalternationen i spansk

Den traditionelle forklaring af *se*'s forekomst i den intransitive variant af kausativalternationen går ud på, at hvis subjektsreferenten har de nødvendige inhærente kvaliteter til, at situationen, som verbet denoterer, kan forløbe af sig selv, så optræder *se* ikke. Er subjektsreferenten derimod ikke i besiddelse af de egenskaber, der skal til for, at situationen kan forløbe af sig selv, forekommer *se*. I spansk findes der umiddelbart ikke, i modsætning til fransk, jf. (10a) til (11b), verber der kan alternere både med og uden *se*, afhængigt af subjektsreferenten. Mange af de verber, der kræver *se*, kan ganske vist godt optræde uden, hvis blot der tilføjes et mådesadverbial som i (16) og (17):

- (16) La puerta abre bien.
 'Døren er nem at åbne'
 (17) La puerta abre al sur.
 'Døren åbner mod syd'

I det tilfælde er der dog ikke tale om et eksempel på kausativalternationen, men derimod om, at subjektsreferenten tilskrives en egenskab. I (16) er det, at døren er nem at åbne og i (17) at den er sydvendt. Hvor kausativalternationen altid angiver en handling, indikerer konstruktionstypen i (16) og (17) snarere en potentiel handling; den behøver ikke at have fundet sted eller for den sags skyld at finde sted, men hvis den gør det, vil den forløbe som adverbialet angiver, dvs. nemt i (16) og mod syd i (17). Konstruktionstypen i (16) og (17) angiver altså en egenskab ved subjektsreferenten/handlingen snarere end en handling som sådan. Jeg mener derfor, det vil være problematisk at bruge sammenligningen af kausativalternationen med konstruktionen af typen i (16) og (17) til at forklare det refleksive pronomens forekomst. Ovennævnte konstruktionstype omtales i øvrigt ofte som 'middle' af blandt andre Keyser & Roeper (1984) og Fagan (1988), som begge adskiller den fra kausativalternationen netop udfra en skelnen mellem 'event' overfor egenskab.

Der er dog stadig eksempler i spansk, man kan få noget ud af at sammenligne. Jeg vil her komme ind på to typer, som kan være interessante

at sammenholde med alternationen for at forstå, hvorfor det reflekseive pronomeren *se* optræder, hvor det gør. Jeg vil i analysen operere med tre begreber: inhærente egenskaber, ekstern årsag og energitilførsel. Ved inhærente egenskaber forstås egenskaber, der i sig selv er tilstrækkelige til at få en given handling til at forløbe uden yderligere hjælp fra andre end subjektsreferenten selv. Ved energitilførsel forstås al form for energi, der tilføres udefra, for at en given handling kan forløbe. Endelig betegner ekstern årsag noget, der udover energitilførsel skal til for, at en situation kan forløbe.

For det første eksisterer der i spansk verber med næsten samme betydning, fx *hervir* og *cocer* 'koge'.⁷ Men mens *cocer* tilsyneladende kræver tilstedeværelsen af *se* i intransitiv konstruktion (18), er pronominet udelukket ved *hervir* (19), medmindre fortolkningen er en upersonlig *se*-konstruktion med betydningen 'man koger vandet':

- (18) *Las patatas se han cocido.*
 'Kartoflerne har kogt' (Mendikoetxea 1999: 1601)
- (19) *El agua hierve.*
 'Vandet koger'

Da de to verber betydningsmæssigt ligger meget tæt på hinanden og betegner samme situation, burde de ifølge den traditionelle forklaring opføre sig ens med hensyn til *se*. Der er imidlertid den forskel på de to eksempler, at i (19) er det subjektsreferenten selv, vandet, der koger, mens det i (18) ikke er selve subjektsreferenten, kartoflerne, der koger, men derimod væsken (vandet) omkring dem. Subjektsreferenten (kartoflerne) udsættes blot for den proces, at vandet koger, hvilket medfører en ændring i dets tilstand. Dermed kan man sige, at vandet inhærent har en større tilbøjelighed til at undergå handlingen *at koge*, mens kartoflerne ikke i sig selv kan dette, men er afhængige af noget, der koger omkring dem, for at ændringen i tilstand kan indtræffe. Men både vandet og kartoflerne har brug for energi for at koge; ingen af de to subjektsreferenter begynder at koge spontant. Hvis *se* markerer en ekstern årsag, mens fraværet af det reflekseive pronomeren indikerer, at

---

7. *Cocer* kan dog bruges mere bredt om det at lave mad, hvis det bruges transitivt. Intransitivt er betydningen dog 'koge'/'syde'/'gære'.

handlingen forløber udelukkende i kraft af subjektsreferentens inhærente egenskaber, er det uklart, hvorfor *hervir* og *cocer*, som betegner samme situation, ikke markeres ens.

Moliner (1994) nævner et interessant eksempel i forbindelse med *cocer*, nemlig, at verbet godt kan konstrueres intransitivt uden *se*, men at det er sjældent:

- (20) El chocolate está cociendo a borbotones.
 'Chokoladen boblekoger' (Moliner Vol. I 1994: 653)

Dette kunne tyde på, at *cocer* faktisk har begge muligheder for konstruktion (+/-*se*). Og verbet minder dermed om de franske verber af typen i (10a) til (11b). Dette understøtter, at *se*'s forekomst afhænger af subjektsreferenten, måske dens konsistens/sammensætning/opbygning og dermed tilbøjelighed til/sandsynlighed for at undergå den handling, verbet betegner, uden anden ekstern årsag end energi.

Samtidig taler det imod en anden hypotese, man kunne have, nemlig at *se* forekommer ved oprindeligt transitiver verber, mens oprindeligt intransitive verber foretrækker ren intransitiv konstruktion. Den antagelse mener jeg dog stadig, man bør undersøge, idet man kunne forestille sig, at der var en tendens i den retning. Det ville forklare forståelsen af den intransitive konstruktion uden *se* som en inhærent/forventelig handling i fht. subjektsreferenten; der ville jo så oprindeligt ikke have været en agent/noget transitivt subjekt og handlingen ville være foregået af sig selv.

Alt i alt tyder eksemplerne altså på, at forekomsten af det refleksive pronomen *se* i den intransitive variant af kausativalternationen i spansk har noget med subjektsreferenten at gøre. Den traditionelle forklaring om subjektsreferentens inhærente egenskaber (-*se*) > < ekstern årsag (+*se*) skal formentlig udvides, idet en krav til en forklaring må være, at den kan gøre rede for alle eksempler; ellers er den for upræcis eller forkert. Det er klart, at for eksempel både vand og kartofler har brug for energitilførsel for at kunne koge. Blot har kartoflerne brug for endnu en ekstern hjælp, nemlig noget vand/væske, der koger rundt om dem, for at de selv kan undergå ændringen i tilstand. Min hypotese er, at *se*

markerer en ekstern årsag udover energitilførsel, mens fravær af *se* markerer, at energitilførsel i sig selv er tilstrækkeligt til at få handlingen til at ske; subjektets fysiske egenskaber, fx væske, kan klare resten. Dette ville også passe med, at et mere naturligt forløb af hændelsen ikke kræver nogen markering, mens et mere unaturligt forløb, dvs. tilførsel af mere end blot 'naturlig' energi, kræver en markering i form af *se*.

Hypotesen om at *se* markerer, at der skal mere end blot energioverførsel til at få handlingen til at ske, kunne måske også forklare eksemplerne, hvor begge subjektsreferenterne har de inhærente egenskaber til at undergå den handling, verbet betegner, men hvor der ved den ene subjektsreferent ikke er *se* (21), mens pronominet forekommer ved den anden (22):

- (21) El agua hierve.
 'Vandet koger'
 (22) La puerta se abre.
 'Døren går op'

Mens subjektsreferenten i (21), der er identisk med (19), stadig kun behøver tilførsel af energi for, at handlingen kan forløbe, vil der for subjektsreferenten i (22) ofte skulle mere til end blot en energitilførsel; man vil for eksempel forvente, at noget holder døren lukket og at et håndtag el.lign. derfor skal trykkes ned, for at en energitilførsel herefter vil kunne få døren til at gå op.

Hypotesen vil kunne afprøves yderligere i en empirisk undersøgelse af typen af subjektsreferenter, verbernes oprindelige form samt energioverførslerne partipanterne imellem i de situationer, verberne betegner og betingelserne for, at de lykkes.⁸

3.2. Tværsproglige ligheder

Når man ser på, hvordan kausativalternationen er beskrevet i andre sprog, jf. i 2. - 2.3., er det forventeligt, at man kan generalisere beskrivelserne af tre indoeuropæiske sprog, hvoraf de to, spansk og fransk,

---

8. Maldonado (1988) har gjort dette for *se*-konstruktioner generelt, men ikke kausativalternationen specifikt.

er nært beslægtede (samme sprogfamilie og -type). Grammatikkerne kan have brugt hinandens beskrivelser som inspiration, hvorved de er kommet til at ligne hinanden meget, på trods af at der er tale om forskellige sprog.⁹

Vender man imidlertid blikket mod sprog, der er typologisk meget forskellige fra de tre akkusative, der er blevet gennemgået hidtil, er det påfaldende, at de verber, der tillader en alternation, der konstruktionsmæssigt ligner kausativalternationen, beskriver samme situation som de, der indgår i kausativalternationen i engelsk, fransk og spansk. I den forbindelse kan det nævnes, at Kazenin (1994) i asiatisk eskimo, et morfologisk ergativt sprog, undersøger en parallel til kausativalternationen. Der er tale om en objektsbevarende transitivitsalternation, dvs. en alternation mellem transitiv og intransitiv konstruktion med samme verbum, hvor det er objektet, der går igen i begge strukturer. Alternationen fortæller intet om, hvordan agenten forårsager processen i objektet/patienten. Verberne, der indgår, er blandt andet *kavixt* 'gøre noget rødt/blive rød', *simig* 'ændre noget/ændre sig', *myl'a*, 'lukke noget/lukkes', *mykyli*, 'gøre noget mindre/blive mindre'. Alternationen findes desuden med verber med betydningen 'forlænge/blive længere', 'slå noget i stykker/gå i stykker', 'gøre noget højere/vokse'. Der er altså i høj grad tale om de samme verbalbetydninger som de, der optræder i alternationen i spansk, fransk og engelsk.

Haspelmath (1993) undersøger alternationen i 21 sprog. Han ser på 31 verber, der går igen i alternationen i mere eller mindre grad i alle sprogene. Det drejer sig blandt andet om verberne med betydningen 'slå'/'gå i stykker', 'brænde', 'smelte', 'åbne', 'lukke', 'koge', 'tørre', 'fryse'.

Man kan igen observere, at det er mange af de samme betydninger/situationer som i engelsk, spansk og fransk. Og dette er interessant i forhold til at forstå, hvorfor alternationen er mulig. Det vil sige, hvordan man fra nogle typer situationer kan fjerne agenten/årsagen, uden at betydningen og forståelsen af, hvad der foregår, går tabt. Haspelmath

9. Dette er for eksempel tilfældet med Mendikoetxea (1999), der i høj grad gengiver Levin & Rappaport's (1995) beskrivelse af alternationen i engelsk.

(1993: 94) mener, at verbet skal betegne en ændring i tilstand eller en aktivitet, og at det derudover ikke må indeholde agentorienterede betydningskomponenter eller andre elementer, der forhindrer, at situationen forløber spontant. Og hvis man ser på de verbalbetydninger, som Haspelmath (1993) og Kazenin (1994) gennemgår, er det da også karakteristisk for dem alle, at de kan have en agent, men ikke behøver det. Det transitive subjekt skal blot referere til en årsag. Men bruger man dette som kriterium for, hvilke verber der kan indgå i alternationen, gør det kun rede for, hvornår det er muligt at intransitivere et transitivt verbum. I så tilfælde burde et intransitivt verbum som *florece* 'blomstre' kunne optræde i alternationen. Det betegner en ændring i tilstand og refererer ikke til noget agentivt. Men verbet er kun muligt i en perifrastisk kausativ, jf. (23) til (25):

- (23) El rosal floreció.
'Rosenbusken blomstrede'
- (24) *El jardinero/la primavera floreció el rosal
'*Gartneren/foråret blomstrede rosenbusken' (Mendikoetxea 1999: 1598)
- (25) El jardinero hizo florece el rosal.
'Gartneren fik rosenbusken til at blomstre'

Der må derfor være nogle yderligere krav, et verbum skal overholde for at kunne indgå i alternationen. Det kunne have noget at gøre med, hvor direkte en årsag kan intervenere i og kontrollere en handling og eventuelt, hvor store konsekvenser det har for handlingens forløb. Ved verbet *florece* 'blomstre' kan en agent/årsag intervenere indirekte ved fx at vande en blomst og udfaldet kan være, at den blomstrer, men det er ikke givet; agenten kontrollerer ikke forløbet. Ser man på et af de verber, der tillader alternationen tværspørgligt, fx *lukke*, er agenten/årsagen mere direkte involveret i handlingen og forårsager/kontrollerer, at den finder sted. Det, at verbet *florece* 'blomstre' optræder i den perifrastiske kausativ med *hacer* 'få til' + infinitiv, kunne styrke denne hypotese, idet denne konstruktion altid indikerer en afstand i tid og/eller rum mellem agent/årsag og patient. Hypotesen vil kunne afprøves yderligere empirisk i en undersøgelse af typen af situationer, der tillader alternationen og dermed de to konceptualiseringer, på tværs af forskellige sprog. Ved at klassificere verberne verbaltypologisk vil det ligeledes være muligt at

sammenholde dem med verber, som man skulle forvente kunne indgå i alternationen, men som ikke kan, fx *florece*. Dermed kan man isolere de træk, der muliggør deltagelse i kausativalternationen. På den måde vil man kunne opnå en større forståelse af kausativalternationen specifikt, men også af verbers muligheder for at forekomme i forskellige konstruktioner generelt.

4. Konklusion

Jeg har i denne artikel argumenteret for, at visse aspekter af kausativalternationen i spansk med fordel kan belyses ved hjælp af en kognitiv og typologisk tilgang til problematikken.

Forekomsten af det refleksive pronomener *se* i den intransitive variant kan undersøges i forhold til de indbyrdes relationer og energioverførsler partipanterne imellem samt viden om, hvordan en given situation er opbygget. Den traditionelle forestilling om, at hvis subjektsreferentens inhærente kvaliteter er tilstrækkelige til, at handlingen kan forløbe af sig selv, optræder det refleksive pronomener *se* ikke, og hvis det omvendte er tilfældet, er *se* påkrævet, er ikke udtømmende i forhold til eksemplerne, der er blevet analyseret ((18) til (22)). I stedet tyder det på, at varianten uden *se* indikerer, at energitilførsel er nok til, at handlingen, som verbet beskriver, forløber af sig selv. Modsat markerer tilstedeværelsen af *se*, at energitilførsel alene ikke er nok til, at situationen betegnet af verbet vil kunne forløbe.

Selve forståelsen af, hvorfor alternationen er mulig, bliver klarere, hvis man ser på den i et typologisk perspektiv. Deraf fremgår det, at de verber/situationer, som tillader alternationen i spansk, går igen i lignende alternationer i typologisk anderledes sprog. Derfor skal forklaringen på alternationen og forståelsen af dens eksistens formentlig findes ved at analysere de situationer, den refererer til ude i verden samt sprogbrugernes konceptualisering af dem. Af eksemplerne (23) til (25) fremgår det, at kravet om, at verberne i alternationen skal betegne en ændring i tilstand eller en aktivitet uden at indeholde agentorienterede betydningskomponenter, ikke er tilstrækkeligt til at gøre rede for, hvornår et verbum kan optræde i alternationen. Det ser derimod ud til, at graden af direkte involvering i og kontrol over handlingen fra

agentens/årsagens side kan være afgørende, således at kun agenter/årsager, der intervenerer direkte og dermed kontrollerer handlingen, tillader den transitive variant af alternationen. Det typologiske perspektiv styrker argumentationen for, at det er selve den situation, et verbum betegner, samt verbets type, der er afgørende for, om det kan indgå i kausativalternationen. Desuden understreger det alternationen som et udtryk for en almenmenneskelig måde at konceptualisere en bestemt type situation.

Henvisninger

- Bosque, I. & V. Demonte (red.). (1999). *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, Vol. II. Madrid: Espasa Calpe S.A.
- Comrie, B. (1976). The Syntax of Causative Constructions: Cross-Language Similarities and Divergences, i M. Shibatani (red.), *The Grammar of Causative Constructions*, New York: Academic Press, 261-312.
- Fagan, S. M. B. (1988). The English Middle, *Linguistic Inquiry*, 19-2, 181-203.
- Haspelmath, M. (1993). More on the Typology of Inchoative/Causative Verb Alternations, i B. Comrie & M. Polinsky (red.), *Causatives and Transitivity*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 87-120.
- Herslund, M. (1996). *Det franske sprog, Kapitel III. Valens og transitivitet*, Handelshøjskolen i København.
- Herslund, M. (1997). *Det franske sprog, Kapitel IV. Diatese*. Handelshøjskolen i København.
- Herslund, M. & F. Sørensen (1987). *De franske verber 2. En valens-grammatisk fremstilling II. Klassifikation af verberne*, Institut for Fransk og Institut for Datalingvistik, Handelshøjskolen i København.
- Kazenin, K. I. (1994). On the Lexical Distribution of Agent-preserving and Object-preserving Transitivity Alternations, *Nordic Journal of Linguistics* 17-2, 141-154.
- Keyser, S. J. & T. Roeper (1984). On the Middle and Ergative Constructions in English, *Linguistic Inquiry* 15-3, 381-416.
- Labelle, M. (1990). Unaccusatives and Pseudo-Unaccusatives in French, *Proceedings of the North East Linguistic Society*, 20, 303-317.
- Lagane, R. (1967). *Les Verbes Symétriques: Economie Morpho-*

- Syntaxique et Différentiation Sémantique, *Cahiers de Lexicologie* X – 1, 21-30.
- Levin, B. (1993). *English Verb Classes and Alternations. A Preliminary Investigation*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Levin, B. & M. Rappaport Hovav (1995). *Unaccusativity. At the Syntax-Lexical Semantics Interface*. Cambridge, Massachusetts/London, England: The MIT Press.
- Maldonado, R. (1988). Energetic Reflexives in Spanish, i Axmaker, S., A. Jaisser & H. Singmaster (red.), *Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 153-165.
- Mendikoetxea, A. (1999). Construcciones Inacusativas y Pasivas, i Bosque, I. & V. Demonte (red.) *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, Vol. II, Madrid: Espasa Calpe S.A., 1575-1629.
- Moliner, M. (1994). *Diccionario de uso del español*, Vol. I & II, Madrid: Editorial Gredos, S.A.
- Perlmutter, D. (1978). Impersonal Passives and the Unaccusativity Hypothesis, *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* 4, 157-189.
- Rothemberg, M. (1974). *Les Verbes à la Fois Transitifs et Intransitifs en Français Contemporain*, The Hague – Paris: Mouton.

